

Protestant Theological University

Review of: A. van Harten-Tip, De Dordtse Kerkorde 1619. Ontwikkeling, context en theologie

de Jong, K.W.

Published in:
NTT Journal for Theology and the Study of Religion

Published: 01/01/2019

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
de Jong, K. W. (2019). Review of: A. van Harten-Tip, De Dordtse Kerkorde 1619. Ontwikkeling, context en theologie. *NTT Journal for Theology and the Study of Religion*, 73, 129-131.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons). You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

This publication might have been made available through the PThU Research Portal under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the PThU website: <https://www.pthu.nl/over-ptthu/bibliotheek-ptthu/diensten/article-25fa-taverne-amendement-end-user-agreement.pdf>

Takedown policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will investigate your claim and remove access to the work if necessary: bibliotheek@pthu.nl.

Downloaded from the PThU Research Portal (Pure): <https://pure.pthu.nl>.

meer dan anderen – of zelfs exclusief – aanspraak zou mogen maken op dit land. Zo bezien zou het voor de hand hebben gelegen om te beginnen met gemeenschappelijke wortels van de bevolking in het Neolithicum of zelfs eerder. Dijkstra zet echter in bij de eerste vermelding van het volk Israël, op de stèle van Merenptach uit de twaalfde eeuw v.Chr. Een brede diversiteit van volken en culturen was toen al vele duizenden jaren in het gebied aanwezig. Ondanks dergelijke contradicties biedt het boek een boeiend overzicht van het tijdvak tussen 1200 voor de jaartelling en het jaar 1948 en daarna. Dijkstra gebruikt archeologische data en voor de latere tijd zowel islamitische bronnen als joodse en christelijke. Opvallend is de mate van continuïteit die hij ontwaart: van de ‘Pelesjet’ (Filistijnen) naar Romeins Palestina en naar het heden. In feite lijkt dit precies hetzelfde essentie-denken dat in het geval van het uitverkoren volk Israël wordt bestreden. Het laat zien hoe lastig het is om politieke stellingname te verbinden met geschiedschrijving. Palestina (of Kanaän-Palestina) wordt als sturend kader gehanteerd, ook voor degenen die de term nimmer betrokken op zichzelf. De mooiste hoofdstukken zijn die over de eeuwen na de opkomst van de islam. Dan komen moslims en Arabische christenen aan het woord, in interactie met de joodse en westerse bronnen. Hier biedt *Israël en Palestina* echt meerwaarde ten opzichte van bestaande overzichtswerken. De ‘verzwegen’ geschiedenis blijft wat in de lucht hangen. Dat westerse christenen zich vooral op Griekse en Latijnse bronnen baseerden, joden op het Hebreeuws en Aramees en moslims op het Arabisch en Turks heeft ongetwijfeld in een zekere eenzijdigheid geresulteerd. Niettemin lijkt hier een nuchterder term gewenst dan ‘verzwegen’. De rijkdom aan informatie, zelfs in *Baedecker*-reisgidsen, duidt eerder op kennishonger. Indien er sprake is geweest van ‘verzwijgen’ van onaangename feiten, moet zich dat hebben voorgedaan in de jaren vijftig en zestig van de twintigste eeuw. Maar juist die periode blijft hier onbesproken!

Gert van Klinken, Protestantse Theologische Universiteit Amsterdam

Anja van Harten-Tip, *De Dordtse Kerkorde 1619. Ontwikkeling, context en theologie* (Utrecht: Kok Boekencentrum Academic 2018), ISBN 9789023956679; 458 pp., € 32,50.

De Dordtse kerkorde uit 1619 heeft in de loop der eeuwen een welhaast iconische betekenis gekregen. Dat gebeurde vooral in de 19^e eeuw, toen ze werd heringevoerd en aan de basis kwam te staan van een gestaag groeiend aantal kerkgenootschappen van het gereformeerde type, zowel in ons land als elders onder Nederlandse migranten. Ik bespreek hier de

publieksuitgave van haar proefschrift, waarop ze in november 2018 aan de TUA promoveerde. De onderzoeksvraag van de studie valt uiteen in drie vragen: de historische context en de gehanteerde kerkordelijke bronnen, de relatie tot de overige besluiten van de Dordtse synode en de consistentie bestaat met de gereformeerde confessie (4, 212v). Deze vragen werkt Van Harten uit in acht hoofdstukken, waarin onder meer de relatie wordt besproken tot de voorganger van 1586, de voorbereidingen van de particuliere synoden op de Dordtse synode en de acta van Dordt zelf. Haar antwoord op de onderzoeksvraag volgt in hoofdstuk 9 en luidt kortweg: de Dordtse kerkorde kwam tot stand in een tijd van grote kerkelijke en politieke onrust; ze volgt in hoofdzaak die van 1586, al zijn daarnaast ook enkele regionale en Staatse kerkordes van invloed geweest; haar inhoud is in lijn met de overige besluiten van de synode, evenals met de gereformeerde confessie. In een epiloog bespreekt Van Harten enkele actuele vragen zoals de positie van de diaken in de kerkenraad en een 'gereformeerde bisschop'. De bijlagen die hierop volgen vullen bijna de helft van het boek, waarin met name de synopsis van de kerkorden uit de periode 1571-1619 opvalt. Dit proefschrift biedt een verantwoord overzicht van de wordingsgeschiedenis van de Dordtse kerkorde. De synopsis van kerkorden en de bijlagen met overzichten en analyses zullen onderzoekers goed van pas komen. Veel van wat als bekend was aangaande de Dordtse kerkorde staat nu op overzichtelijke wijze bij elkaar en is verder uitgewerkt, zoals de analyse van de herkomst en wijzigingsgeschiedenis van bepaalde artikelen. Dit neemt niet weg dat er ook kritische kanttekeningen te plaatsen zijn. Van Harten meent dat de onderzoeksvraag in drie delen uiteen valt. Ik denk dat bronnen en context onderscheiden moeten worden als wezenlijk verschillend en dat er dus eigenlijk vier delen zijn. En wat is de samenhang van de vragen? Waarom is de vraag naar de confessie, in afwijking van de andere, een gesloten vraag? Meer reflectie was wenselijk geweest, ook omdat het hart van de Dordtse kerkorde veel eerder is gevormd en op de Dordtse synode marginaal werd gewijzigd en aangevuld. Ook op andere onderdelen was meer doordenking nodig geweest. Ik geef als voorbeeld het anti-hiërarchisch principe, dat Van Harten hoog heeft (vgl. 226vv.). Ze identificeert dit in hoge mate met artikel 1 van de Emdense kerkorde: 'Gheen Kercke sal over een ander Kercke (...) heerschappie voeren', in Dordrecht artikel 84. Vreemd genoeg verbindt ze deze bepaling nauwelijks met andere, zoals die over de positie van de meerdere vergaderingen. In de gekozen beperking is ze vervolgens niet consistent. Waar de bepaling in Emden een uitgangspunt is voor het geheel, meent Van Harten dat het in Dordrecht in het kader van de tucht gelezen moet

worden (106v.). Daar is best het nodige voor te zeggen, maar dat heeft dan wel consequenties die Van Harten evenwel niet trekt. Het artikel behoudt bij haar een universele betekenis (159, 175, 205). Als Van Harten bespreekt hoe de provinciale synoden met dit principe zijn omgegaan in hun afvaardiging naar de nationale synode, concludeert ze dat zij dit gevolgd hebben (174v., 201). Ze laat dan echter buiten beschouwing dat vrijwel alle afgevaardigden uit de steden kwamen en het platteland nauwelijks vertegenwoordigd was. Dat laat zich nog wel verklaren – gebruiken in de wereldlijke politiek, een andere status van de dorpspredikant – maar het roept wel vragen op bij het karakter van het anti-hiërarchisch principe. Dat was kennelijk minder verreichend dan zij voor waar wil hebben. Van Hartens dissertatie is een waardevolle aanvulling op de bestaande kennis van de Dordtse kerkorde en zet aan tot verdere studie.

Klaas-Willem de Jong, Protestantse Theologische Universiteit Amsterdam

Practical Theology

Peterjan van der Wal, *Wat maakt het leven de moeite waard? Ouderen aan het woord die permanent van intensieve zorg afhankelijk zijn* (Utrecht: Boekencentrum Academic, 2018), ISBN 9789023952381; 272 pp., € 17,99.

Peterjan van der Wal heeft onderzoek gedaan naar de vraag wat het leven de moeite waard maakt voor ouderen die permanent van intensieve zorg afhankelijk zijn. Met zijn proefschrift probeert hij inzichten te verwerven hoe en in hoeverre deze ouderen in staat blijken te zijn hun leven als waardevol te ervaren. Hierbij stelt hij de dubbele ervaring van kwetsbaarheid en weerbaarheid centraal. Dat doet hij om het gerontologisch-ethisch perspectief in de verpleeghuiszorg verder te ontwikkelen. Complexe vraagstellingen vragen om complexe benaderingen. Om zicht te krijgen op theoretische invalshoeken en op bestaande empirische onderzoeken doet hij twee verkenningsrondes om vervolgens te kunnen constateren dat in de sociale gerontologie theoretisch en empirisch weinig bekend is over de beoogde onderzoekspopulatie. Wel brengt de zoektocht thema's naar voren die als uitgangspunt kunnen fungeren voor empirisch onderzoek, namelijk 'kwaliteit van leven', 'welbevinden', 'zinbeleving als spiritualiteit'. Op basis hiervan ontwikkelt hij een half-gestructureerd interviewinstrument en voert hij met dertien cliënten gesprekken in twee verschillende verpleeghuizen. Een inductief thematische analyse van deze gesprekken

License and Permissible Use Notice

These materials are provided to you by the American Theological Library Association, operating as Atla, in accordance with the terms of Atla's agreements with the copyright holder or authorized distributor of the materials, as applicable. In some cases, Atla may be the copyright holder of these materials.

You may download, print, and share these materials for your individual use as may be permitted by the applicable agreements among the copyright holder, distributors, licensors, licensees, and users of these materials (including, for example, any agreements entered into by the institution or other organization from which you obtained these materials) and in accordance with the fair use principles of United States and international copyright and other applicable laws. You may not, for example, copy or email these materials to multiple web sites or publicly post, distribute for commercial purposes, modify, or create derivative works of these materials without the copyright holder's express prior written permission.

Please contact the copyright holder if you would like to request permission to use these materials, or any part of these materials, in any manner or for any use not permitted by the agreements described above or the fair use provisions of United States and international copyright and other applicable laws. For information regarding the identity of the copyright holder, refer to the copyright information in these materials, if available, or contact Atla using the Contact Us link at www.atla.com.

Except as otherwise specified, Copyright © 2021 Atla.